

УДК 343.2/.7

DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-231-237



**Олександра
СКОК**[©]
кандидат
юридичних наук



**Таїсія
ШЕВЧЕНКО**[©]
викладач

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ І РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН

Розглянуто особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх, визначені у Кримінальному кодексі України та Кримінальному кодексі Республіки Казахстан. Проаналізовано статистичні дані щодо кількості вчинених кримінальних правопорушень за останні п'ять років особами у віці від 14 до 18 років. Надано порівняльно-правову характеристику покарань, які можуть бути застосовані судом до неповнолітнього, визнаного винним у вчиненні кримінального правопорушення. Надано увагу законодавчому регулюванню питань, пов'язаних зі звільненням від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Ключові слова: неповнолітній, кримінальна відповідальність, покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання, примусові заходи виховного характеру.

Постановка проблеми. Неповнолітній як суб'єкт кримінального правопорушення посідає особливе місце в системі правового регулювання питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю. Кожна країна, враховуючи рівень розвитку суспільства, на законодавчому рівні закріплює положення щодо того, які саме види та розміри покарань можуть бути застосовані до неповнолітніх осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Останнім часом окремі питання кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх досліджували такі вчені: А. А. Павловська, Ю. Л. Видолоб, Н. В. Ортинська, О. С. Яцун, Т. О. Гончар, Т. І. Дмитришина, О. А. Плашовецький, Є. С. Назимко та ін.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей застосування інституту кримінальної відповідальності та покарання відносно неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення із визначенням певних особливостей положень законів про кримінальну відповідальність України та Республіки Казахстан.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 6 Сімейного кодексу України неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1]. Щодо визначення віку неповнолітнього, то з урахуванням положень п. 6 Постанови Пленуму Верховного Суду «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16 квітня 2004 р. № 5 «Вік неповнолітнього підсудного встановлюється за документами, в яких вказана дата його народження, – за паспортом чи свідоцтвом про народження. В разі їх відсутності відповідні дані можна отримати із книги реєстрації актів громадянського стану, довідок органів внутрішніх справ

© Скок О. С., 2020
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0981-6415>
alexandra_skok@ukr.net

© Шевченко Т. В., 2020
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2426-4372>
k_kpd@dduvs.in.ua

за місцем реєстрації громадян, журналів обліку новонароджених тощо. За відсутності відповідних документів і неможливості їх одержання вік неповнолітнього встановлюється судово-медичною експертизою (п. 4 ч. 2 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України). У цьому випадку днем народження вважається останній день того року, який названий експертом. При визначенні віку мінімальною і максимальною кількістю років суд приймає рішення виходячи із встановленого експертом мінімального віку» [2].

Чинні Кримінальний кодекс України (далі – КК України) та Кримінальний кодекс Республіки Казахстан (далі – КК РК) містять окремі розділи, які регулюють особливості кримінальної відповідальності та покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, а також звільнення від покарання неповнолітніх.

Важливу роль для правозастосування відіграють статистичні дані, які відображають реальну картину проблемних моментів щодо віку суб'єктів кримінальних правопорушень та характеру їх кримінально протиправної поведінки.

Зокрема, за статистичними даними Генеральної прокуратури України [3], за 2016 рік в Україні всього зареєстровано – 1 127 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 2 873 – у віці 16–17 років. У 2017 році всього зареєстровано – 1 337 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 2 961 – у віці 16–17 років. За 2018 рік всього зареєстровано – 1 240 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 2 564 – у віці 16–17 років. У 2019 році всього зареєстровано – 1 121 кримінальне правопорушення, вчинене у віці 14–15 років та 2 199 – у віці 16–17 років. За 11 місяців 2020 року в Україні всього зареєстровано – 796 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 1 726 – у віці 16–17 років. Отже, ми можемо побачити, що за останні п'ять років відбулися невеликі коливання рівня вчинених кримінальних правопорушень неповнолітніми в Україні, а саме невелике збільшення у 2017–2018 роках, на фоні збільшення загального рівня злочинності в Україні та поступове зниження у 2019–2020 роках до показників 2016 року. Однак відносно сталі показники вказують на недостатній рівень протидії злочинності неповнолітніх в Україні.

Для порівняння, за статистичними даними Комітету з правової статистики та спеціальним обліком Генеральної прокуратури Республіки Казахстан [4] за 2016 рік в Республіці Казахстан всього зареєстровано – 693 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 2 650 – у віці 16–17 років. За 2017 рік всього зареєстровано – 654 кримінальних правопорушення, вчинених у віці 14–15 років та 2 502 – у віці 16–17 років. У 2018 році всього зареєстровано – 724 кримінальних правопорушення, вчинених у віці 14–15 років та 2 432 – у віці 16–17 років. За 2019 рік всього зареєстровано – 566 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 2 258 – у віці 16–17 років. За 11 місяців 2020 року в Республіці Казахстан всього зареєстровано – 311 кримінальних правопорушень, вчинених у віці 14–15 років та 1 325 – у віці 16–17 років.

Категорії кримінальних правопорушень, передбачені ст. 12 КК України та ст. 10, 11 КК РК, мають відповідний вплив на положення, що регулюють відповідальність неповнолітніх [5, 6].

З урахуванням змісту ст. 98 КК України до неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, судом можуть бути застосовані такі основні види покарань: штраф; громадські роботи; виправні роботи; арешт; позбавлення волі на певний строк. Додатковими покараннями можуть бути штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Відповідно до ст. 81 КК РК видами покарань, призначуваних неповнолітнім, є: позбавлення права займатися певною діяльністю; штраф; виправні роботи; залучення до громадських робіт; обмеження волі; позбавлення волі.

З урахуванням змісту статей КК України та КК РК, що регулюють кожен з видів покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітнього, треба звернути увагу на їх особливості.

Наприклад, відповідно до ст. 99 КК України покарання у вигляді штрафу застосовується виключно до неповнолітніх, що мають самостійний дохід, власні кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. При цьому розмір штрафу встановлюється в межах до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Це положення поширюється і на тих неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення, за яке передбачено основне покарання лише у вигляді штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У цьому ж випадку, але коли неповнолітній не має самостійного доходу, власних коштів або майна, на яке може бути звернено стягнення, щодо нього може бути

застосовано покарання у вигляді громадських або виправних робіт.

Для порівняння, відповідно до ч. 3 ст. 81 КК РК штраф призначається тільки у разі наявності у неповнолітнього засудженого самостійного заробітку чи майна, на яке може бути звернено стягнення. Розмір штрафу призначається в розмірі від п'яти до ста місячних розрахункових показників.

Треба зазначити, що під час призначення покарання у вигляді штрафу неповнолітньому в Україні враховується розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що становить 17 грн. Проте в Республіці Казахстан враховується розмір місячного розрахункового показника, що на 2020 рік становить 2 778 тенге [7] або приблизно 185 грн, у гривньовому еквіваленті.

Наступним видом покарання, яке може бути застосовано до неповнолітнього у віці від 16 до 18 років, є громадські роботи, які призначаються на строк від тридцяти до ста двадцяти годин. Цей вид покарання полягає у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час, однак, тривалість виконання цього виду покарання не може перевищувати двох годин на день.

Залучення до громадських робіт, за КК РК, призначається на строк від десяти до сімдесяти п'яти годин і полягає у виконанні робіт, посильних для неповнолітнього, і виконується ним у вільний від навчання чи основної роботи час. Тривалість виконання цього виду покарання особами у віці до 16 років не може перевищувати дві години на день, а особами у віці від 16 до 18 років – дві години на день.

Виправні роботи можуть бути застосовані до неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення у віці від 16 до 18 років. Виконання цього виду покарання відбувається за місцем роботи та призначається на строк від двох місяців до одного року. При цьому із заробітку неповнолітнього здійснюється відрахування в дохід держави в розмірі, встановленому вироком суду, в межах від п'яти до десяти відсотків. За КК РК покарання у вигляді виправних робіт полягає у грошовому стягненні, що призначається в межах, передбачених КК РК, в розмірі, відповідному певній кількості місячних розрахункових показників, встановлених законодавством Республіки Казахстан і які діють на момент вчинення кримінального правопорушення. Зокрема, виправні роботи призначаються неповнолітнім, які мають самостійний заробіток або інший постійний дохід, в розмірі від п'яти до ста місячних розрахункових показників.

Цікавими є позиції законодавців щодо покарання у вигляді обмеження волі та можливості його застосування до неповнолітніх. Вітчизняний КК у ч. 3 ст. 61 встановлює, що обмеження волі не застосовується до неповнолітніх. Однак відповідно до ч. 6 ст. 81 КК РК обмеження волі призначається неповнолітнім на строк до двох років, а в разі заміни невідбутої частини покарання у вигляді позбавлення волі обмеженням волі – на весь термін невідбутої частини покарання.

У дослідженні щодо видів покарань для неповнолітніх за кримінальним правом України А. Ю. Коноваловою була висловлена думка стосовно доповнення КК України покаранням у вигляді обмеження для неповнолітніх, яке містило б заборону відвідувати певні місця або обмеження пересування [8].

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю в Україні застосовуються до неповнолітніх виключно як додатковий вид покарання, що відповідає положенням ч. 2 ст. 98 КК України. Зважаючи на положення ст. 55 КК України, цей вид покарання як додатковий може бути призначений на строк від одного до трьох років. У справах, передбачених Законом України «Про очищення влади» від 16.09.2014 р. № 1682-18 [9], а також у разі вчинення кримінального правопорушення проти виборчих прав і свобод громадянина (передбачених ст. 157–160 КК України) призначається на строк п'ять років.

У ч. 2 ст. 81 КК РК визначено, що позбавлення права займатися певною діяльністю призначається неповнолітнім на строк від одного року до двох років і, з огляду на перелік видів покарань, визначених ч. 1 ст. 81 КК РК, воно застосовується як основний вид покарання.

КК РК не передбачає можливості застосування до неповнолітнього, визнаного винним у вчиненні кримінального правопорушення, покарання у вигляді арешту. КК України навпаки передбачає таку можливість, яка полягає у триманні неповнолітнього, який на момент постановлення вироку досяг 16 років, в умовах ізоляції в спеціально пристосованих установах. Строк покарання у вигляді арешту встановлюється від п'ятнадцяти до сорока п'яти діб.

Найсуворішим видом покарання, яке може бути застосовано щодо неповнолітнього, є позбавлення волі. Цей вид покарання є відображенням суспільної небезпечності вчиненого правопорушення.

Відповідно до ст. 102 КК України позбавлення волі призначається особам, які не досягли до вчинення злочину 18 років. У цьому разі воно може бути призначене на строк від шести місяців до десяти років, окрім вчинення особливо тяжкого злочину, поєднаного з умисним позбавленням життя людини. У цьому разі строк позбавлення волі може становити до п'ятнадцяти років. Строки покарання у вигляді позбавлення волі залежать від категоріальної приналежності вчиненого злочину і є такими: у разі вчинення нетяжкого злочину – не більше чотирьох років; за тяжкий злочин – не більше семи років; за особливо тяжкий злочин – не більше десяти років.

Розглядаючи особливості цього виду покарання за КК РК, треба звернути увагу на те, що неповнолітнім може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше десяти років, а за вбивство за обставин, які його обтяжують, або акт тероризму, або за сукупністю кримінальних правопорушень, одним з яких є вбивство за обставин, які його обтяжують, або акт тероризму – дванадцяти років. Позбавлення волі не призначається неповнолітнім, які вчинили злочин невеликої тяжкості або злочин середньої тяжкості, не пов'язаний із заповіданням смерті.

Можливість призначення певного виду покарання щодо неповнолітнього є поряд із можливістю звільнення його від кримінальної відповідальності та покарання.

Отже, КК України у ст. 97, 105 регулює положення щодо звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього, який вперше вчинив кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цьому разі суд застосовує до неповнолітнього один чи відразу декілька примусових заходів виховного характеру, як-от: застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

Аналогічно такі самі примусові заходи виховного характеру застосовуються судом і під час звільнення від покарання неповнолітнього, який вчинив кримінальний проступок або нетяжкий злочин, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання.

Як зазначає І. І. Митрофанов, примусові заходи виховного характеру є альтернативою покаранню неповнолітніх [10, с. 558], порядок застосування яких визначено ст. 497 Кримінального процесуального кодексу України [11].

Наприклад, застереження було застосовано вироком Петриківським районним судом Дніпропетровської області від 14 вересня 2020 р. до неповнолітнього, який вчинив кримінальний проступок, передбачений ч. 1 ст. 185 КК України. Неповнолітнього звільнено від призначеного покарання із застосуванням примусового заходу виховного характеру у вигляді застереження [12]. Вироком Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 24 січня 2020 року до неповнолітнього, за аналогічне кримінальне правопорушення, на підставі п. 2, 3 ч. 2 ст. 105 КК України було звільнено від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру у вигляді передачі його під нагляд матері, строком на один рік, а також у вигляді обмеження дозвілля, тобто заборони відвідувати громадські місця після 21 години протягом одного року [13].

Згідно з КК РК неповнолітній може бути звільнений судом від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без притягнення до кримінальної відповідальності і який вчинив кримінальний проступок або злочин невеликої тяжкості або вперше вчинив злочин середньої тяжкості. В цьому разі до нього можуть бути застосовані примусові заходи виховного впливу. Неповнолітній, вперше засуджений за вчинення кримінального проступку або злочину невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо також буде визнано, що його виправлення може бути досягнуто шляхом застосування примусових заходів виховного впливу. До примусових заходів виховного впливу належать: попередження; передача під нагляд батьків

або осіб, які їх замінюють, або спеціалізованого державного органу; покладання обов'язку заглядати за поведінкою; обмеження дозволів і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього; приміщення в організацію освіти з особливим режимом утримання; покладання зобов'язання принести вибачення потерпілому; встановлення пробаційного контролю. Неповнолітньому може бути призначено одночасно декілька примусових заходів виховного впливу. У разі, коли неповнолітній вперше вчинив тяжкий злочин, не пов'язаний із заподіянням смерті або тяжкої шкоди здоров'ю людини, може бути звільнений судом від кримінальної відповідальності, якщо він примирився з потерпілим, заявником, у тому числі в порядку медіації, і відшкодував заподіяну шкоду. З урахуванням цього, під час звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього застосовуються примусові заходи виховного впливу.

Одним із примусових заходів виховного впливу, як зазначено вище, є встановлення пробаційного контролю. Пробаційний контроль, відповідно до ч. 2 ст. 44 КК РК, здійснюється уповноваженим державним органом і за рішенням суду включає виконання засудженим певних обов'язків, а саме: не змінювати постійного місця проживання, роботи, навчання без повідомлення уповноваженого державного органу, який здійснює контроль за поведінкою засудженого; не відвідувати певні місця; пройти курс лікування від психічних, поведінкових розладів (захворювань), пов'язаних з вживанням психоактивних речовин, захворювань, що передаються статевим шляхом; здійснювати матеріальну підтримку сім'ї; інші обов'язки, які сприяють виправленню засудженого і попередження вчинення ним нових кримінальних правопорушень.

Треба зазначити, що в Україні у 2015 році було прийнято Закон України «Про пробацію», яким у ст. 12 визначено особливості пробації щодо неповнолітніх. Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 2 зазначеного Закону, пробаційною програмою є програма, що призначається за рішенням суду особі, звільненій від відбування покарання з випробуванням, та передбачає комплекс заходів, спрямованих на корекцію соціальної поведінки або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити. З урахуванням положень цього Закону, пробація щодо неповнолітніх – це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років, яка здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх і яка спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Цей вид пробації здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. При цьому орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників. Також орган пробації спільно з центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері соціальної політики, забезпечує реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням [14].

Висновки. Порівняльно-правовий аналіз положень чинних законів про кримінальну відповідальність України та Республіки Казахстан в частині особливостей кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх дає змогу зазначити, що їм притаманні як спільні, так і відмінні риси. Якісне порівняння видів покарань дає підстави визначити, що вітчизняний Кримінальний кодекс поряд з основними покараннями, які можуть бути застосовані до неповнолітнього, закріплює також перелік додаткових покарань, що не є характерним для КК РК. Окрім того, різними є й основні види покарань, що вбачається у можливості застосування до неповнолітнього покарання у вигляді обмеження волі, за КК РК, та навпаки обмеженнями щодо цього, встановленими КК України. Додаткове покарання, яке полягає у позбавленні права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, що є характерним для КК України, за КК РК може бути призначене неповнолітньому як основне. Крім того, виконаний аналіз статистичних даних щодо вікового критерію осіб, які вчинили кримінальні правопорушення у віці від 14 до 18 років, вказує на позитивну тенденцію до зменшення їх кількості, що характерно як Україні, так і Республіці Казахстан. Наочно це виглядає так: 2016 рік – 4 000 (Україна), 3 343 (РК); 2017 рік – 4 298 (Україна), 3 156 (РК); 2018 рік – 3 804 (Україна), 3 156 (РК); 2019 рік – 3 320 (Україна), 2 824 (РК); 11 місяців 2020 року – 2 522 (Україна), 1 636 (РК).

Список використаних джерел

1. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : Постанова Пленуму Верховного Суду від 16 квітня 2004 року № 5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text>.
3. Статистична інформація Генеральної прокуратури України про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016 – 11 місяців 2020 рр. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
4. Статистические отчеты о зарегистрированных преступлениях и результатах деятельности органов уголовного преследования за 2016 – 11 месяцев 2020 гг. URL : <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.
6. Уголовный кодекс Республики Казахстан : Закон Республики Казахстан от 03.07.2014 г. № 226-V. URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=22;-126&pos2=3204;-78.
7. Об уточненном республиканском бюджете на 2020 год : Указ Президента Республики Казахстан от 08 апреля 2020 года № 299. URL: https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=39519164.
8. Коновалова А. Ю. Види покарань для неповнолітніх за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2012. 20 с.
9. Про очищення влади : Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-18. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>.
10. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. Одеса : Фенікс, 2015. 576 с.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
12. Вирок Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 14 вересня 2020 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91504681>.
13. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Вінницької області від 24 січня 2020 року. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87154428>.
14. Про пробацію : Закон України від 05.02.2015 р. № 160-19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.

Надійшла до редакції 10.12.2020

References

1. Simeinyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 10 sichnia 2002 roku, № 2947-III [Family Code of Ukraine: Law of Ukraine of January 10, 2002, № 2947-III]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>. [in Ukr.].
2. Pro praktyku zastosuvannya sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny nepovnoletnikh : Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu vid 16 kvitnia 2004 roku, № 5 [On the practice of application of the legislation on juvenile delinquency by the courts of Ukraine: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of April 16, 2004, № 5]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text>. [in Ukr.].
3. Statystychna informatsiia Heneralnoi prokuratury Ukrainy pro osib, yaki vchynyli kryminalni pravoporushennia za 2016 – 11 misiatsiv 2020 r.r. [Statistical information of the Prosecutor General's Office of Ukraine on persons who committed criminal offenses in 2016 - 11 months of 2020]. Available at: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>. [in Ukr.].
4. Statystycheskye otcheti o zarehistryrovannikh prestupleniyakh y rezultatakh deiatelnosti orhanov uholovnoho presledovanyia za 2016 – 11 mesiatsev 2020 hh. [Statistical reports on registered crimes and the results of the activities of criminal prosecution bodies for 2016 - 11 months of 2020]. Available at: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>. [in Rus.].
5. Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III [Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 5, 2001 № 2341-III]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>. [in Ukr.].
6. Uholovnii kodeks Respublyky Kazakhstan : Zakon Respublyky Kazakhstan ot 03.07.2014 h. № 226-V [The Criminal Code of the Republic of Kazakhstan: Law of the Republic of Kazakhstan dated 03.07.2014 No. 226-V]. Available at: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252&doc_id2=31575252#activate_doc=2&pos=22;-126&pos2=3204;-78. [in Rus.].
7. Ob utochnennom respublikanskom biudzhete na 2020 hod : Ukaz Prezydenta Respublyky Kazakhstan ot 08 apreliia 2020 hoda, № 299 [On the updated republican budget for 2020 : Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated April 08, 2020, No. 299]. Available at:

https://online.zakon.kz/m/document/?doc_id=39519164. [in Rus.].

8. Konovalova A. Iu. (2012) Vydy pokaran dlia nepovnotitnikh za kryminalnym pravom Ukrainy [Types of punishment for minors under the criminal law of Ukraine]. Nats. yuryd. akad. Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. X. [in Ukr.].

9. Pro ochyshchennia vlady : Zakon Ukrainy vid 16 veresnia 2014 roku, № 1682-18 [On the cleansing of power: Law of Ukraine of September 16, 2014, № 1682-18]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text>. [in Ukr.].

10. Mytrofanov I. I. (2015) Zahalna chastyna kryminalnoho prava Ukrainy : navch. posib. [General part of the criminal law of Ukraine: textbook. way.]. O. : Feniks. [in Ukr.].

11. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-17 [Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of April 13, 2012 № 4651-17]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>. [in Ukr.].

12. Vyrok Petrykivskoho raionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti vid 14 veresnia 2020 r. [Judgment of the Petrykivka District Court of the Dnipropetrovsk Region of September 14, 2020]. Available at: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91504681>. [in Ukr.].

13. Vyrok Khmelnytskoho miskraionnoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 24 sichnia 2020 roku [Judgment of the Khmelnytsky City District Court of Vinnytsia Region of January 24, 2020]. Available at <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87154428>. [in Ukr.].

14. Pro probatsiiu : Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 r. № 160-19 [On probation: Law of Ukraine of 05.02.2015 № 160-19]. Available at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>. [in Ukr.].

SUMMARY

Oleksandra S. Skok, Taisiya V. Shevchenko. Features of criminal responsibility and punishment of juveniles under the criminal code of Ukraine and the Republic of Kazakhstan. The place of a juvenile as a subject of a criminal offense in the system of legal regulation of issues related to criminal liability has been determined. The peculiarities of criminal responsibility and punishment of minors, defined in the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, are considered. An analysis of statistics on the number of criminal offenses committed over the past five years by persons aged 14 to 18 years. Minor fluctuations in the level of juvenile delinquency committed in Ukraine over the past five years indicate an insufficient level of counteraction to juvenile delinquency in Ukraine. The criminal-legal characteristic of punishments which can be applied by court to the juvenile found guilty of commission of a criminal offense is given. The grounds and procedure for applying to minors convicted of a criminal offense the main punishments provided by the domestic law on criminal liability, such as: fine, have been studied in detail; public works; corrective work; arrest; imprisonment for a definite term. Attention is also paid to additional penalties in the form of fines and deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities. Taking into account the provisions of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan, the punishments imposed on minors are analyzed, namely: deprivation of the right to engage in certain activities; fine; corrective work; involvement in public works; restriction of liberty; imprisonment. Attention is paid to the legislative regulation of issues related to exemption from criminal liability and punishment with the use of coercive measures of an educational nature.

Keywords: *juvenile, criminal liability, punishment, release from criminal liability, release from punishment, coercive measures of an educational nature.*